

DŽEIMSO TOMSONO POEMOS „METŲ LAIKAI“ KOMPOZICIJOS IR ŽANRO PROBLEMAS

Elena KUOSAITE

I

Jau beveik nuo pat Dž. Tomsono (James Thomson, 1700—1748) poemos „Metų laikai“ (*The Seasons*) pasirodymo¹ kritikai atkreipė dėmesį į savotišką šio kūrinio kompoziciją. Poemos vientisumo ir fragmentiškumo, jos sandaros ir ryšio tarp atskirų dalių klausimas liko kebliausiu ir daugiausia diskutuotinu klausimu ligi pat mūsų laikų.

Daugeliui XVIII a. tyrinėtojų „Metų laikai“ atrodė vientisas kūrinys. Vos tik pasirodžius pirmajai poemos daliai „Žiema“, „Londono žurnale“ (*London Journal*) išspausdintoje recenzijoje buvo rašoma, kad poema pasižymi savitu, naujovišku vientisumu, t. y. „nauja ir meistriška maniera su apmąstymais, kurie eina po aprašymų per visą kūrinį“². Recenzentui atrodė, kad pakaitomis einą deskriptyviniai ir reflektyvieniai epizodai sudaro nedalomą visumą. Panašiai traktavo jau visą poemą 1773 m. leidinio įžangos autorius P. Merdokas, sakydamas, kad gamtos aprašymai, susipynę su moralinėmis digresijomis, tik dar labiau pakelia poeto kaip žmogaus vertę skaitytojo akyse: „Tame leidinyje (t. y. 1730 m. leidime.— E. K.) „Metų laikai“ sudėti natūralia tvarka ir apvainikuoti nepakartojamu himnu, kuriame mes matome, kaip nuostabiai jie seka vienas po kito, sudarydami vieną visumą...“ (pabraukta autorės.— E. K.)³

Dž. Eikinas vienas iš pirmųjų įžvelgė, kad poemos vientisumą nulemia gamtos ir žmogaus gyvenimo sugretinimas. Atskiros dalys ne tik užbaigti epizodai, bet jie turi ir tarpusavio ryšį. Tai serija aprašymų, kurie yra tartum bendro plano dalys. Metų laikų pavaizdavimas — tai nelyginant dramatiškas žmogaus gyvenimo tėkmės atskleidimas: „Metai, per kuriuos žemė apsisuka aplink saulę... tarytum veiksmai gerai sukonstruotoje dramoje, palaipsniui atskleidžia, subrandina ir užbaigia įvairius dalykus, vaidinamus didžiajame gamtos teatre...“⁴ Taip traktuoti poemą, pasak Eikino, duoda pagrindo ir pats Tomsonas, savo kūrinio pabaigoje palygindamas metus su žmogaus gyvenimu. Taigi poemoje, kaip ir dramos kūri-

¹ „Metų laikai“ išėjo atskiriomis dalimis: „Žiema“ — 1726, „Vasara“ — 1727, „Pavasaris“ — 1728, „Ruduo“ ir pilnas poemos leidimas — 1730 metais.

² Zr. R. Cohen, *The Art of Discrimination. Thomson's The Seasons and the Language of Criticism*, Berkley — Los-Angeles, 1964, p. 84.

³ P. Murdoch, *An Account of the Life and Writings of James Thomson*, in *The Seasons* by J. Thomson, London, 1773, p. XIII.

⁴ J. Aiken, *An Essay on the Plan and Character of the Poem*, in J. Thomson, *The Seasons*, London, 1791 (first published 1778), p. XXX.

nyje, vieni įvykiai išplaukia iš kitų, jie jungiami priežasties ir pasėkos principu. To pasiekė Tomsonas, vaizduodamas gamtą ne vien kaip gamtos mylėtojas, bet ir remdamasis gamtos filosofija ir gamtos istorija⁵. Moralinio bei filosofinio pobūdžio digresijos taip pat organiškai įjungtos (jos atitinka kiekvieno metų laiko pobūdį), o žmonės pagyvina gamtovaizdį⁶.

R. Heronas (R. Heron) manė, kad „Metų laikų“ organizavimo pagrindas yra kitoks. Jis paremtas vaizdų ir nuotaikų kaitaliojimu. Kiekvienas metų laikas sudarytas iš serijos vaizdų ir atitinkamų nuotaikų (sentiments)⁷.

Tačiau kitiems XVIII a. kritikams Tomsono „Metų laikai“ neatrodė vientisas kūrinys. R. Šilzas (R. Shiels) traktavo jį ne kaip poemą, o kaip „poetinių eskizų sancaupą“ (an assemblage of poetical sketches)⁸. Panašiai žiūrėjo ir Dž. Sviftas, kuriam atrodė, jog poemai trūksta veiksmo, ir, lygindamas ją su Dž. Miltono „Prarastuoju rojumi“, pirmenybę atidavė pastarajam, nes jis įtraukia skaitytoją į didžiulės reikšmės įvykius⁹. S. Džonsonas rašė, jog „didžiausias „Metų laikų“ trūkumas tas, kad jiems trūksta sistemos“¹⁰, nors iš dalies jis ir pateisino šią ypatybę, sakydamas, kad poema, vaizduojanti daugelį tuo pačiu metu vykstančių reiškinų, neturi laikytis griežtų nurodymų: „Kalbant apie reiškinius, vykstančius vienu ir tuo pačiu metu, negali būti taisyklės, kodėl vienas iš jų turėtų būti paminėtas anksčiau už kitą“¹¹.

Kiti XVIII a. pabaigos ir XIX a. pradžios rašytojai polemizavo su Džonsonu, palaikydami „Metų laikų“ vientisumo idėją ir remdami ją daugiausia tuo, kad reiškiniai čia dažniausiai vaizduojami pagal metų eigą, sekant gamtos pėdomis¹².

XVIII a. kritikams Tomsono poema atrodė labai neįprastas ir sunkiai apibūdinamas kūrinys dėl to, kad jai nebuvo galima pritaikyti tų kompozicinių principų, kuriais rėmėsi drama ir epas, labiausiai klasicizmo teorijos kultivuojami ir išnagrinėti žanrai. Vieni kritikai stengėsi surasti joje dramatinį epizodų jungimo būdą (Eikinas), kiti ieškojo sukrečiančių ir didingų įvykių (Sviftas, Džonsonas) ir, jų neradę, nesigilino į tuos naujus žanrinius ir kompozicinius ypatumus, kuriais pasižymėjo poema ir kuriuos apsprendė Tomsono pasirinktoji tema.

Teoriškai XVIII a. kritikoje buvo pripažįstama, kad epinė poema yra aukščiausias žanras, tačiau praktiškai šiame šimtmetyje nebebuvo sukurta nė vieno reikšmingo šio žanro kūrinio, ir, galima sakyti, kad herojinio epo era užsibaigia su Dž. Miltono poemos „Prarastasis rojus“ para-

⁵ Op. cit., p. XXXII, XXXIV.

⁶ Op. cit., p. XLII, XLIII—XLV.

⁷ Zr. R. Cohen, op. cit., p. 93.

⁸ Op. cit., p. 86.

⁹ Zr. J. Sutherland, A Preface to Eighteenth Century Poetry, Oxford, 1948, p. 127.

¹⁰ S. Johnson, Lives of the Poets, London, 1936 (first published in 1779 and 1781), p. 376.

¹¹ Op. cit., p. 377.

¹² A. Cunningham, A Biographical and Critical Introduction, in J. Thomson, The Seasons and the Castle of Indolence, London, 1859, p. XLVI.

šymu (1667)¹³. Apie tai liudija ir gana dažnos herojinio epo parodijos, kaip S. Batlerio „Hudibras“ (1663—1678), A. Popo „Garbanos pagrobi-mas“ (1712) ir kt. Atsirado naujo tipo prozos epas (D. Defo, H. Fildin-gas), kuris pakeitė eiliuotąjį. Tomsono poema, kurios objektas gamtos vaiz-dai, filosofiniai ir moraliniai samprotavimai, kaimo žmonių buitį, taip pat buvo naujo tipo kūrinys, ir jis negalėjo būti vertinamas pagal hero-jinio epo kriterijus.

Beveik visi XVIII a. tyrinėtojai labai vertino Tomsono deskriptyvinį talentą, jo pastabumą ir atidumą gamtos reiškiniams. Subtilus poeto žvilgs-nis pastebi tai, ko nepamato eilinis žmogus. „Jo atskirų scenų ir bendro pobūdžio vaizdų aprašymai atskleidžia mums visą gamtos didybę, tiek patrauklią, tiek ir siaubingą“,— rašė S. Džonsonas¹⁴. Tomsono sugebėji-mą piešti peizažą poetinio žodžio pagalba pabrėžė ir XIX a. kritikai¹⁵, ir iki pat praeito šimtmečio vidurio jis buvo vertinamas kaip nepralenkia-mas gamtos vaizduotojas. Tačiau romantinis gamtos traktavimas žymiai pakeitė požiūrį į deskriptyvinę poeziją, nes romantikams buvo svarbiau ne tai, kaip gamta aprašoma, o kaip ji interpretuojama ir koks žmogaus santykis su ja. Tomsono poema antroje XIX a. pusėje pradedama mažiau vertinti. Tyrinėtojas atrodo, kad Tomsono poemoje „gamta dažniausiai apvilktą dirbtiniu rūbu“, jog „retai kada parodomi šilti jausmai ir entu-ziazmas jo didžiajam objektui“¹⁶. Romantinės estetikos išugdytiems kri-tikams vertinimo kriterijus buvo ne paties vaizdo spalvingumas ir plastiš-kumas, o jausmo išraiška ir jėga. Emocijų ir pergyvenimų nenuspalvintas gamtovaizdis egzistuoja šalia žmogaus: „Gamta visiškai atskirta nuo in-dividualybės, nuo žmogaus“¹⁷. Toks atitraukimas suardo kūrinio organinį vientisumą. Jau nuo Vordsvorto laikų pagrindiniu struktūriniu priešta-ravimu Tomsono poemoje laikomas neatitikimas tarp vaizduojamojo ob-jekto ir vaizdavimo būdo. Kritikai pritaria jo pasirinktajam objektui, bet nepritaria jo stiliui. „Čia yra labai rūpestingai pastebėtų gamtos reiškinių,— rašė Dž. K. Šarpas,— ir jų eiga rūpestingai perteikta, bet viskas taip perkrauta neskoningai puošniu stiliumi, kad sunku prasiskverbti pro ema-lį ir pajusti po juo plakantį tikrą gamtos pulsą“¹⁸. Dar labiau dirbtiniai kritikui atrodo epizodai apie Amaliją ir Laviniją¹⁹.

Tendencija traktuoti Tomsono poemą kaip fragmentišką kūrinį, kurio tik atskiri epizodai, o ne visuma turi estetinę vertę, pasireiškia ir XX a.

¹³ A. Popo „Iliados“ ir „Odisejos“ vertimai rodo, kad Homero autoritetas dar tebe-buvo didelis, tačiau tikrų jo pasekėjų nebebuvo, nors kai kurie autoriai (R. Gloveris, Dž. Adisonas) dar ir bandė palaikyti herojinio epo tradiciją.

¹⁴ S. Johnson, op. cit., p. 376.

¹⁵ W. Hazlitt, Essayist and Critic, London, 1889, p. 126.

¹⁶ F. T. Palgrave, Landscape in Poetry from Homer to Tennyson, London, 1879, p. 169.

¹⁷ J. C. Shairp, Poetic Interpretation of Nature, Boston—New York, 1885, p. 204.

¹⁸ Op. cit., p. 200.

¹⁹ Šių epizodų atitrūkimą nuo bendro kūrinio sumanymo pabrėžia ir kiti XIX ir XX a. tyrinėtojai: žr. A. H. Thompson, Thomson and Natural Description, in The Cambridge History of English Literature, vol. X, Cambridge, 1934, p. 103; Ю. Д. Левин, Англий-ская поэзия и литература русского сентиментализма, в кн.: От классицизма к романтиз-му, Ленинград, 1970, p. 231—232.

tyrinėtojų darbuose. Tačiau XX a. kritikai ne atmeta tai, kas iš pirmo žvilgsnio, rodos, iškrenta iš bendro kūrinio plano, o stengiasi paaiškinti poemos kompozicinį savitumą įvairiomis priežastimis, ieško joje vienijančių motyvų. Dž. L. Robertsono manymu, laiko nuoseklumas yra pagrindinis atskirų epizodų jungimo principas, suteikias jai pasakojamąjį pobūdį: „Tai vienas po kito sekančių įvykių atpasakojimas, atskleistas prieš mus gyvai ir dramatiškai“²⁰. Siužetinį elementą poemoje, bet jau kitu aspektu, pabrėžia ir vokiečių tyrinėtojas A. Blau, kuris deskriptyvinę poemos dalį traktuoja kaip rėmus ir foną, o epizodus, kuriuose veikia žmonės, pasakojamojo pobūdžio intarpais. Tokią kompoziciją jis vadina „epizodų technika“ (Episodentechnik) ir „įrėmintu pasakojimu“ (Rahmenerzählung). Žinoma, šie epizodai nesudaro siužetinės vienumos, o yra tik atskiri eskizai²¹. Kaip ir Robertsonas, laiko veiksnį Blau traktuoja kaip vienijančią grandį, ypač atskirų dalių vidinėje sandaroje. Šiuo atžvilgiu vientisiausia jam atrodo „Vasara“, kur „aprašoma visa dienos eiga nuo saulėtekio ligi vidurnakčio“²². A. Blau samprotavimai gana įdomūs, tačiau Tomsono poemą jis traktuoja gana formaliai ir siaurai, atsietai nuo to laikotarpio gyvenimo ir literatūros, nuo ankstesnių literatūrinių tradicijų.

Bet XX a. kritikoje matome ir žymiai platesnį požiūrį į Tomsono kūrinį. Jis imamas nagrinėti įvairesniame literatūriniame ir istoriniame kontekste, keliant tokius teorinius klausimus, kaip tradicija ir novatoriškumas, formos ir turinio santykis literatūros kūrinyje ir kt. Tomsono ryšys su Miltonu tampa viena iš svarbiausių XX a. tyrinėjimų problemų. Į Tomsoną žiūrima, kaip į tiesioginį Miltono tradicijų tęsėją: jis perima iš Miltono ir pritaiko deskriptyvinei poezijai baltąsias eiles, Miltono poetinės kalbos ypatybes (sudurtinių bei neįprastų žodžių, tarp jų lotynizmų, vartojimą, kalbos manieringumą, didingą stilių)²³. Jei ankstesni tyrinėtojai tik konstatavo vaizduojamo objekto paprastumą ir stiliaus nenatūralumą, tai dabar stengiamasi paaiškinti, kodėl taip yra: Tomsonas nepakankamai kūrybiškai pritaikė savo pirmtako meninę praktiką. Jis perėmė Miltono poetinę manierą, nesuprasdamas, kad negalima ja rašyti apie paprastus dalykus²⁴. Todėl atsirado neatitikimas tarp turinio ir formos.

Kita tradicija, kuri turėjo didelės reikšmės Tomsonui ir apsprendė jo poemos žanrą ir sandarą, tai Vergilijaus „Georgikos“. XVIII a. poezijoje ji žymiai populiarsnė už herojinės poemos tradiciją. Georginė poema (pažodžiui — poema apie žemės dirbimą) tapo populiari dėl to, kad atkreipė dėmesį į kaimo gyvenimą, kuriuo XVIII a. pradėdama vis labiau domėtis, o pati paprastesnė ir laisvesnė jos forma leido pavaizduoti tas gyvenimo

²⁰ J. L. Robertson, in: J. Thomson, *The Complete Poetical Works*, London, 1908, p. X.

²¹ A. Blau, *James Thomson's "Seasons". Eine genetische Stiluntersuchung*, Berlin, 1910, p. 96—98.

²² Op. cit., p. 85.

²³ R. D. Havens, *The Influence of Milton on English Poetry*, New York, 1962 (first edition 1922), p. 131—135; J. W. Mackail, *Studies of English Poets*, Freeport—New York, 1968 (first edition 1926), p. 94—95.

²⁴ R. D. Havens, op. cit., p. 139.

puses, kurios griežtų klasicizmo taisyklių buvo atmetos. XVIII a. su savo prakticismu, būdingu buržuazinei pažangai, nebuvo tinkamas heroijinei poezijai, jis labiau tiko paprastesnius ir kasdieniškesnius reiškinius vaizduojančiai kūrybai.

Eklektiška „Georgikų“ prigimtis, temų ir motyvų įvairumas, kaip nurodo tyrinėtojai, atsispindi ir Tomsono „Metų laikuose“. Jai, kaip ir Vergilijaus poemai, būdingas „didaktizmas, naudą teikiantis gamtos pažinimas, aprašymas, žanrinės ir pasakojamojo pobūdžio scenos, panegirika, samprotavimai moralinėmis ir religinėmis temomis, įžanginiai ir tarpiniai epizodai“²⁵. Tiesioginė Vergilijaus įtaka pasireiškia panaudojant tuos pačius motyvus atskirų epizodų konstrukcijoje²⁶. Tačiau daugiausia sieja Tomsoną su Vergilijum temos, kurios buvo artimos XVIII a.: kontrastas tarp aukso ir geležies amžiaus, patriotinis patosas, pasitraukimas į gamtą²⁷.

Platesnis literatūros kontekstas leido literatūros tyrinėtojams atskleisti įvairesnes Tomsono poemos žanrines ypatybes. Šalia aprašomosios didaktinės poemos bruožų joje randama ir kitokių žanrų, kaip, pvz., burleskos ir parodijos elementų. Medžioklės epizodas („Ruduo“) yra puikus pavyzdys, kad Tomsonas gebėdavo kartais pereiti ir į humoristinę intonaciją²⁸. Reikia pridurti, kad toks tono pasikeitimas būdingas tiek to meto prozai, tiek ir poezijai. Vadinasi, čia pasireiškia ir bendresnės XVIII a. literatūros tendencijos.

Paprastai Tomsonas laikomas pereinamojo nuo klasicizmo į sentimentalizmą laikotarpio poetu, o kartais ir romantizmo pradininku. Tačiau kai kurie XX a. tyrinėtojai, remdamiesi jo poetinės kalbos analize, sieja jį ir su kitomis to meto srovėmis. F. V. Beitsono manymu, Tomsonas, kaip ir Kolinzas, Grėjus ir kai kurie kiti poetai, nėra preromantikai, jie sietini su baroko stiliumi. Jų kūrybai būdinga ekspansija ir puošnumas atitinka baroko stiliaus ornamentiškumą. Ypač barokiškas yra Tomsono „Metų laikų“ baigiamasis himnas²⁹. Nors tai ir gana originali mintis, bet ji nepakankamai argumentuota, nes Beitsonas remiasi tik stilistine poemos analize, o ne kūrinio visuma.

Žymiai praplėtė požiūrį į Tomsono poemą jos ryšio atskleidimas su to meto filosofinėmis teorijomis ir mokslo pasiekimais. Jau ir anksčiau buvo atkreiptas dėmesys į poemoje esančius moralinio, istorinio bei geografinio pobūdžio epizodus, kurie buvo traktuojami kaip digresijos deskriptyvinio pobūdžio kūrinyje, arba sustiprinančios jo didaktines tendencijas, arba įnešančios pajvairinimo į aprašymą. XX a. tyrinėtojai, kruopščiai palyginę Tomsono poemą su Dž. Loko ir I. Niutono teorijomis, su to meto astronominiais, geografiniais veikalais, ne tik rado joje įvairių filosofinių

²⁵ D. Durling, *Georgic Tradition in English Poetry*, Washington, New York, 1963 (first edition 1935), p. 46.

²⁶ Op. cit., p. 46–53; J. Chalker, *The English Georgic*, London, 1969, p. 94–97.

²⁷ J. Chalker, op. cit., p. 9.

²⁸ G. Kitchin, *A Survey of Burlesque and Parody in English*, New York, 1967 (first edition 1931), p. 99.

²⁹ F. W. Bateson, *English Poetry and the English Language*, Oxford, 1934, p. 81.

idėjų ir mokslinių tyrinėjimų atspindį, bet pastebėjo ir jų poveikį Tomsono kūrybiniam metodui ir meniniam pasaulio suvokimui³⁰.

Aptardami Tomsono poemos kompozicinę sandarą, tyrinėtojai rėmėsi įvairiais kriterijais ir ieškojo joje skirtingų vertybių. Vieni konstatavo, kad tai padrikas kūrinys, neturintis aiškaus plano, kiti, pripažindami jo fragmentinį pobūdį, ieškojo vienijančių elementų. Savaime suprantama, kad kiekvienos epochos tyrinėtojai buvo veikiami tuo metu viešpataujančių estetinių teorijų. XVIII a. autoriai rėmėsi klasicizmo poetikos, visų pirma epo ir dramos, reikalavimais, XIX a. — romantinės estetikos principu, pagal kurį ne tiek svarbu vaizduojamasis objektas, kiek subjekto santykis su juo ir jo individualybės išraiška, XX a. — kultūrinės istorinės mokyklos ir įvairių formalizmo krypčių metodais, t. y. bandė išspręsti klausimą, atsižvelgdami į to meto kultūros lygį ir literatūrinės tradicijas arba siedami jį su to meto kalbos išsivystymu ir lingvistinėmis estetinėmis teorijomis.

Kiekvieno laikotarpio tyrinėtojai, žvelgdami skirtingu požiūriu, atskleidė kitokius Tomsono poemos žanrinius ir kompozicinius ypatumus, tuo praturtindami jos interpretavimą. Tačiau dažniausiai tai būdavo vienušiškas požiūris, ir todėl klausimas ir iki šiol liko galutinai neišspręstas, juo labiau, kad atskiro darbo, skirto jam, nėra parašyta.

II

Visiškai pagrįstai tyrinėtojai Tomsono poemos kompoziciją sieja su jos žanrine specifika, nes nuo to, kokio žanro kūrinys, labai priklauso ir tai, kas yra jo vienijantis centras, kaip jungiami tarpusavyje atskiri epizodai. Kadangi daugumas tyrinėtojų „Metų laikus“ traktuoja kaip deskriptyvinę didaktinę poemą, jos sandaros būdingiausiu bruožu laikoma aprašomojo ir moralizuojančiojo pobūdžio epizodų kaita. Pamokomieji intarpai čia atlieka išvadų ir apibendrinimų funkciją.

Didelę reikšmę Tomsonui turėjo Dž. Loko (J. Locke, 1632—1704) sensualistinė filosofija, teigianti, kad žmogaus patyrimas remiasi pojūčiais. Loko percepcijos teorija apie betarpišką tikrovės suvokimą jutimo organais yra Tomsono meninio gamtos vaizdavimo pagrindas. Jo peizažas remiasi spalvų, formų, garsų, kvapų, t. y. tiesiogiai žmogaus pojūčiais suvokiamų reiškinių, komponavimu atitinkamai pagal metų laikus. Derindamas ir gretindamas atskirus reiškinius, poetas ieško bendresnių tiesų, moralinių sąsajų su žmogaus veikla. Tos moralinės tendencijos, praeinančios per visą kūrinį, sudaro jo vienijantį pradą. Čia atsispindi ir vienas iš to meto estetinių principų, jog poezija neturi būti vien betarpiškos patirties išraiška, ji turi auklėti ir šviesti.

Tačiau traktuoti Tomsono poemą vien kaip deskriptyvinę didaktinę būty per siaura. Ji turi bendrą filosofinę koncepciją. Ne tik dėl to, kad joje,

³⁰ A. D. McKillop, *The Background of Thomson's Seasons*, Minneapolis, 1942; P. M. Spacks, *The Varied God. A Critical Study of Thomson's The Seasons*, Berkeley and Los Angeles, 1959; J. Arthos, *The Language of Natural Descriptions in Eighteenth Century Poetry*, Ann Arbor, 1949.

kaip nurodė dar XVIII a. tyrinėtojas Eikinas, metai suvokiami kaip žmogaus gyvenimas, bet ir todėl, kad joje atsispindi filosofinis gamtos interpretavimas, būdingas XVIII a.: gamta kaip dievybės atskleidimas, visatos harmonijos idėja, pasaulio reiškinių gradacija ir jų tarpusavio ryšys ir kt. Atskiruose reiškiniuose poetas ieško bendresnių idėjų išraiškos, todėl įvairūs, iš pirmo žvilgsnio nesusiję epizodai tampa palenkti dominuojančiai tendencijai: visi pasaulyje egzistuojantieji reiškiniai sudaro vieningą visumą. Tai, kad gamtos aprašymai padeda išryškinti platesnę visatos koncepciją ir žmogaus vietą joje, leidžia traktuoti šį kūrinį ir kaip filosofinę poemą, kur pagrindinis jungiantysis pradas yra minties vienybė.

Minties vienybę kompoziciniu poemos pagrindu laiko ir kai kurie kiti tyrinėtojai³¹, tačiau vargu ar galima sutikti su R. Kohenu, jog pagrindinė poemos idėja yra ta, jog žmogus tik netvirtai ir netobulai suvokia dievo planus³². Tomsonui nebūdingas mistinis gamtos reiškinių traktavimas. Jam artimesnė deistinė pozicija, ieškanti protingojo prado visatos sistemoje.

Ne tik bendra kūrinio idėja atlieka vienijančią funkciją. Giliau įsižiūrėję, matome, kad atskiri jos epizodai, net ir tie, kurie kartais traktuojami kaip digresijos, komponuojami pagal tam tikrus principus. Tai visų pirma pasakytina apie vadinamąsias „mokslines sekcijas“.

Tomsono poemoje atsispindi ne tik paprasto stebėtojo požiūris į gamtą, kuria jis žavisi, bet ir mokslininko, kuris stengiasi prasiskverbti į daiktų prigimtį. To meto poetams buvo artimi ne tik filosofai, bet ir mokslininkai. Niutonas ir astronomai bei botanikai buvo atidžiai jų studijuojami, ir Tomsonas taip pat buvo gerai susipažinęs su jų teorijomis. Mokslininko ir žinovo požiūris prasiskverbia į peizažą, atsispindi aprašant gamtos reiškinius: paukščius, augalus, upes, sniegą ir liėtį, saulėlydį ir saulėtekį. Tomsono manymu, vakaras — tai kaskart vis tamsėjantys ir tiršėjantys šešėlių ratai, kurie, sklisdami vienas po kito, palaipsniui viską uždengia. Tai Niutono bangų teorijos atspindys. Įvairių augalų ligų ir parazitų aprašymas remiasi to meto darbais augalininkystės ir gyvulininkystės srityje; mintis, kad vandens lašelyje vyksta nepaliaujamas gyvenimas, paremta stebėjimais mikroskopu; nakties dangaus aprašyme atsispindi to meto astronomijos atradimai ir t. t. Observuodamas gamtos reiškinius, poetas kartais įsileidžia į ištisą mokslinę ar pseudomokslinę diskusiją. Tai samprotavimai apie upių kilmę ir tekėjimą („Ruduo“), apie druskas („Vasara“, „Ziema“), šaltį („Ziema“), rūką („Ruduo“) ir kt.

Kaipgi reikia traktuoti šias savotiškas „mokslines sekcijas“? Neabejotina, kad atidus gamtos reiškinių stebėjimas susijęs su mokslo (ypač matematikos ir biologijos) pakilimu XVIII a. Buvo studijuojami ne tik atskiri reiškiniai, bet ir bendrieji dėsniai. Tomsonas šį principą — nuo atskiro reiškinio prie bendresnių tiesių — perkėlė į meninę kūrybą ir pavertė vienu iš kompozicinio jungimo metodų pereinant nuo vieno motyvo prie kito.

Žinoma, pastangos perkelti į meno kūrinį mokslinio gamtos pažinimo principus ne visada buvo sėkmingos, ir Tomsonas už „mokslines sekcijas“

³¹ A. D. McKillop, op. cit., p. 20, 26; P. M. Spacks, op. cit., p. 19 ir kt.

³² Zr. Eighteenth Century Studies, 1972, vol. 6, No 1, p. 136.

savo poemoje ne kartą buvo kritikuotas. Tačiau reikia atsiminti, kad XVIII a. mokslas dar nebuvo taip griežtai atsiribojęs nuo poezijos, kaip XIX ir XX a., ir tai, kad poezijos kūrinys sprendžiamos mokslinės problemos ir vaizduojant bei jungiant įvairius reiškinius remiamasi mokslinio tyrinėjimo metodu, buvo visiškai suprantama. Būdingų mokslinės filosofinės poezijos pavyzdžių randame įvairių XVIII a. poetų kūryboje, pradedant A. Popu ir baigiant E. Darvinu.

Ne mažiau diskusijų, aptariant Tomsono poemos kompoziciją, sukėlė vadinamosios „geografinės sekcijos“ — aprašinėjimas tų kraštų ir vietovių, kuriose poetas niekada nebuvo: tropikų ir šiaurės kraštų. Daugiausia tokių aprašymų — „Vasarą“ ir „Ziemą“, kai tuo tarpu „Pavasario“ ir „Rudens“ peizažas paprastai susijęs su Anglijos gamta. Tai Laplandijos aprašymas („Ziema“), dykumos ir karavano, keliaujančio ja, bei Abisinijos vaizdai („Vasara“) ir kiti kraštai, pavaizduoti, remiantis to meto mokslinė ir kelionių literatūra³³. Šie epizodai nėra atitrūkę nuo bendro plano, kaip teigia kai kurie tyrinėtojai. Jie sudaro kontrastą nuosaikiai Anglijos gamtai ir sustiprina gamtovaizdžio dramatiškumą. Be to, kitų kraštų peizažo įvedimas padeda autoriui labiau pabrėžti filosofinę kūrinio idėją — pasaulio reiškinių įvairumą ir nuostabumą ir kartu jame egzistuojančią tvarką ir atsvarą tarp prieštaringų gamtos jėgų.

Taisydamas ir praplėsdamas savo poemą, Tomsonas visą laiką papildė tiek mokslinius, tiek ir geografinius savo poemos sektorius, pasinaudodamas naujais moksliniais atradimais ir kelionių duomenimis. Kai kuriems tyrinėtojams atrodė, kad taisymas šia kryptimi pakenkė poemos vientisumui³⁴. Tačiau čia pasireiškia labai svarbi tendencija. Jei pirmosiose redakcijose daugiau pabrėžiama gamtos tvarka ir jos priežasčių ieškoma antgamtinėje jėgoje, tai vėlesnėse labiau užakcentuotos žmogaus proto galimybės ir jo tyrinėjimų rezultatai. Taigi ilgainiui poetą labiau domina mokslinis gamtos tyrinėjimas ir žmogaus pasiekti laimėjimai šioje srityje, nei jos filosofinis įprasminimas.

Tačiau bene daugiausia prieštaringų nuomonių yra dėl siužetinio pobūdžio intarpų „Metų laikuose“: Seladono ir Amalijos, Damono ir Muzidoros („Vasara“), Palemono ir Lavinijos („Ruduo“) epizodai. Pirmajame pasakojama apie jaunuolį Seladoną, kurio akyse griaustinis nutrenkia mylimąją, antrajame — apie Damoną, kuris pamato besimaudančią savo mylimąją ir pasikeičia su ja meilės laiškeliais, trečiajame — apie tai, kaip jaunas aristokratas Palemonas paprastoje mergaitėje Lavinijoje atpažįsta savo buvusio globėjo dukterį ir ją veda.

Kai kuriems tyrinėtojams šie epizodai atrodė tik dekoratyvinės puošmenos arba duoklė pastoralinei poezijai. Kiti siejo juos su moralinėmis poemos tendencijomis. Treči teigė, kad jie pagyvina aprašomąjį tekstą, leidžia įvesti žmogų į gamtos gyvenimą.

³³ Tyrinėtojai yra detalai palyginę to meto geografinius ir kelionių veikalus su Tomsono kūriniais ir nustatę, kurie iš jų galėję turėti daugiausia reikšmės poetui. Zr. A. D. McKillop, op. cit., p. 130—170.

³⁴ Zr. P. M. Spacks, op. cit., p. 190.

Be abejo, minėtų epizodų negalima traktuoti vien kaip dekoratyvinių puošmenų. Jų funkcija yra kur kas reikšmingesnė ir ryšys su poema organiškesnis.

Iš visų šių siužetinių intarpų labiausiai priartėja prie idilinio didaktinio apsakymo Palemono ir Lavinijos istorija: neturtinga, bet dora mergaitė atsitiktinėmis aplinkybėmis atgauna savo padėtį ir turta, ir viskas baigiasi laimingomis vedybomis. Ši istorija tartum patvirtina poemoje išreikštą pasaulio harmonijos idėją, o kartu su tuo ir moralinį teiginį, jog dorumas ir teisingumas yra atlyginami.

Tačiau, nors Tomsonas ir buvo veikiamas Saftsberio visuotinės harmonijos teorijos, jis matė, kad ne viskas tvarkinga ir teisinga pasaulio sandaroje. Tą mintį jis ir pabrėžia Seladono ir Amalijos istorijoje, kurią pradeda žodžiais, jog „ne visada ant kaltojo galvos krinta lemtingas smūgis“³⁵. Amalija žūva nekaltai ir netikėtai, kaip gamtos stichijų auka. Panašių epizodų poemoje yra ir daugiau: keleiviai žūstą rudens audros ar žiemos pūgos metu. Ir nors Tomsonas nesieja šių negandų su socialinėmis problemomis, pavaizduodamas jas, poetas iš dalies polemizuoja su pasaulio harmonijos ir socialinio kompromiso teorija.

Kaip matome, abi šios istorijos siejasi su poemos idėjomis ir nėra visiškai atitrūkusios nuo bendro kūrinio konteksto. Tačiau pats įdomiausias yra Damono ir Muzidoros epizodas, kuris, atrodo, labiausiai nesiderina su bendra kūrinio intonacija. Nors iš pirmo žvilgsnio jis turi panašumo į Palemono epizodą, tačiau tai ne pastoralinė idilija, o greičiau jos parodija. Ji parašyta žaismingu, ironišku tonu, labai natūrali ir žmogiška ir liudija apie Tomsono meninio braižo įvairumą. Parodijos elementų, kaip matysime, yra ir kitose poemos vietose. Tai rodo, kad ji ne atsitiktinis dalykas, o tam tikra stilistinė maniera.

Reikia pasakyti, kad įterptinės istorijos — XVIII a. literatūrai apskritai būdingas bruožas. Fildingio, Smoleto, Goldsmito romanuose jos įvestos įvairiausiomis formomis, pritaikant prie pasakojimo aplinkybių. Matyt, ir Tomsonas pasinaudojo šia literatūrine tradicija, einančia dar nuo Servanteso laikų. Siužetiniai intarpai įneša į poemą pasakojamąjį elementą.

„Metų laikuose“ yra ir grynai retorinio pobūdžio intarpų, kaip autoriaus kreipimais į jo globėjus, panegirika Didžiajai Britanijai, pramonės aukštinimas ir kt. Šios digresijos, kaip ne kartą yra nurodžiusi kritika, iš tiesų beveik nesisieja su gamtinės poezijos motyvais.

Įdomiausi ir organiškiausiai įlydyti į peizažą yra įvairūs kaimo gyvenimo vaizdeliai. Tai buitinio pobūdžio scenos (avių prausimas ir kirpimas, šienapiūtė — vasarą), burleskiniai parodijiniai aprašymai (medžiotojų puota — rudenį), tragiški įvykiai (keleivis žūstąs vėjuotą naktį pelkėje — rudenį, pūgos metu — žiemą). Jų, tiesa, nedaug, ir jie labai neilgi, tačiau jie labiausiai ir atskleidžia poemos stilistinį ir tematinį įvairumą, Tomsono novatoriškumą. „Tam tikra prasme, — rašo anglų kritikas Dž. Čolkeris. — „Metų laikai“ yra savotiškai „realistinis“ kūrinys, nes jame atsispindi ne vienintelis, supaprastintas požiūris į tikrovę, o skirtingų pažiūrų

³⁵ J. Thomson, *The Seasons*, London, 1818, p. 68.

visuma“³⁶. Tomsonas įveda kaimo temą, kuri vėlesnėje XVIII a. literatūroje taps labai populiarī.

Visa tai rodo, kad „Metų laikai“ nėra „grynojo“ žanro kūrinys, o savotiška žanrų sintezė, žinoma, dar gana neorganiška. Juose jungiasi deskriptyvinės didaktinės ir filosofinės reflektyvines bei buitinės poemos elementai, epo parodijos ir burleskinės poezijos bruožai. Nors dominuoja aprašymas, bet yra ir siužetinio pasakojimo. Zanrinį ir stilistinį kūrinio įvairumą sąlygojo visų pirma tai, kad Tomsono poema — pereinamojo laikotarpio kūrinys. XVIII a. klasicizmo poetikos duotas griežtas žanrų suskirstymas ir atribojimas palaipsniui nustoja savo galios, prasideda jų transformacija ir susipynimas. „Metų laikai“ — vienas iš tų pasaulinės literatūros kūrinių, kuris tarsi užbaigia ilgai trukusią epinės poemos tradiciją ir duoda pradžią jos diferenciacijai ir naujų poemos formų atsiradimui.

„Metų laikai“, kaip nesiužetinė poema, neturi vienijančios veiksmo linijos. Pagrindinė vienijanti grandis, kaip matėme, — filosofinis gamtos reiškinių įprasminimas, pastangos surasti juose tų pačių arba panašių idėjų išraišką, tuo pagrindu juos jungiant į bendrą visumą. Be to, poema turi tam tikrus epizodų jungimo ir derinimo principus, kurie taip pat atlieka vienijantį vaidmenį.

Visų pirma krinta į akis tai, kad, kaip jau buvo minėta, autorius eina nuo atskirų reiškinių prie bendresnių, nuo gamtos vaizdų prie filosofinių, mokslinių, moralinių samprotavimų. Aprašęs įvairių reiškinių atgimimą pavasarį, augalų įvairumą, poetas pradeda mąstyti apie tuos laikus, kai žmogus betarpiškai bendravo su gamta, vadindamas juos „auksiniais metais“ (golden years), ir priešpastato jiems savo amžių — „geležies laikus“ (iron times). Pabaigęs vasaros aprašymą nakties vaizdu, autorius kreipiasi į filosofiją, pagrindinį „tiesos ir įrodymų šaltinį“ (source of evidence and truth). Pavaizdavęs rudens gausų derlių, apibendrina jį mintimi, jog tie, kurie gavo daugiau, turėtų pasidalinti su tais, kuriems gamta nebuvo tokia dosni. Vasaros vidudienį į patį aukščiausią tašką pakilusi saulė skatina giedoti jos garbei himną, kuriame parodoma jos įtaka kitoms planetoms, metų laikų kaitai žemėje, gyvajai ir negyvajai gamtai. Retais atvejais poetas eina priešinga kryptimi. „Vasarą“ pradeda samprotavimu apie dangaus kūnų judėjimą, apie tai, kaip atsirado įvairūs metų laikai, o po to pradeda aprašinėti konkrečius reiškinius.

Kitas principas, pagal kurį grupuojami ir jungiami epizodai, — pradėjus nuo žemesnių egzistencijos formų eiti prie aukštesnių, nuo negyvosios gamtos prie gyvosios ir taip toliau. Tą nurodo ir pats poetas „Pavasario“ argumentuose: „Metų laikas aprašomas, atsižvelgiant į jo poveikį gamtai, kylant nuo žemesnių dalykų prie aukštesnių“³⁷. Vaizduodamas pavasario gamtą, Tomsonas pirmiausia aprašo kaskart šiltėjantį orą, po to pradedančią sužaliuoti augmeniją, paskui paukščius ir gyvulius, o pagaliau pavasario poveikį žmogui. Panašų reiškinį galima pastebėti ir kitose poemos dalyse. Aprašydamas žiemos pūgą, poetas pirmiausia vaizduoja negyvąją gamtą — debesį, nešinusį sniegą, laukus ir miškus, kurie pasislepia po

³⁶ J. Chalker, op. cit., p. 139.

³⁷ J. Thomson, op. cit., p. 8.

sniego danga. Po to seka gyvuliai ir paukščiai ir pagaliau žmogus, prie kurio šie glaudžiasi.

Ne mažiau būdingas ir kontrastas, padedąs labiau užakcentuoti būdingesnius gamtos reiškinius, pajvairinti aprašymą. Staigiais perėjimais poetas parodo, kaip diametraliai pasikeičia gamta net ir tuo pačiu metų laiku. Ypač tai būdinga vasarai. Tvanki vidurdienio ramybė sudrumsčiama staigios perkūnijos ir liūties, o po to vėl seka vaikai ir tyki pavakarė. Po tragiškos Seladono ir Amelijos istorijos papasakojamas linksmas Damono ir Muzidoros meilės nuotykis. Dėl to „Vasara“ yra bene dramatiškiausia poemos dalis. Bet ir kitose dalyse patrauklūs reiškiniai priešpastatomi atstumiantiems, džiugūs — siaubingiems, kūrybinės gamtos jėgos — griauančioms.

Tam tikrą kompozicinį raštą poemai suteikia tų pačių vaizdų pasikartojimas. Kiekvieno metų laiko peizaže svarbią vietą užima paukščiai: pavasarį jie pripildo orą savo čiulbėjimu, krauna lizdus, vasarą išleidžia į gyvenimą užaugintus jauniklius, rudenį išskrenda į šiltesnius kraštus, o tie, kurie lieka žiemoti, stengiasi laikytis arčiau žmonių. Taigi paukščių gyvenimo būde atsispindi pati metų laikų tėkmė. Labai įdomūs audros ir lietaus aprašymai įvairiais laikotarpiais, debesų pavaizdavimas. Vien tik „Pavasarij“ randame bent keturis debesų variantus, „Ziemą“ — tris ir t. t.

Tačiau dažniausiai pasikartojantis įvaizdis — saulė. Ji svarbiausias laiko ciklų rodiklis. Saulė visų pirma pažymi metų laikų tėkmę: palaiptams kildama, ji pasiekia savo apogėjų vidurvasarį, o paskui jos kelionės ratas mažėja ir mažėja. Pagal saulės ratą keičiasi metų laikai, ji taip pat pažymi ir paros eigą. Tačiau saulė atlieka dar ir kitą vaidmenį. Ji — gyvybės kvėpėja, turinti didžiulį poveikį gamtos reiškiniams, ji taip pat šviesos nešėja. Kaip šviesos, pirmapradės jėgos šaltinis, saulė įgauna simbolinę prasmę ir tampa vienu iš svarbiausių vienijančių komponentų poemoje.

Tų pačių vaizdų pasikartojimas primena leitmotyvų techniką, būdingą muzikiniam kūriniiui. Ir nors Tomsono poema daugiausia buvo lyginama su tapybos menu (tam pagrindo davė gausūs regimieji įvaizdžiai, įvairūs šviesos efektai ir reiškinių išdėstymas erdvėje), tačiau jos architektonikoje pasireiškia ir muzikinis elementas. Garsų efektai poemoje labai reikšmingi: paukščių choras pavasarį, himnas saulei vasarą, medžiotojų šūviai žiemą ir t. t. Neatsitiktinai poema tapo pagrindu vienam iš svarbiausių XVIII a. kompozitoriaus J. Haidno: kūriniiui — oratorijai „Metų laikai“.

Taigi nors Tomsono poema laisvai sukomponuota ir jos epizodai nesusiję vienas su kitu nuosekliu priežastingumo ryšiu, ji turi tam tikrą planą ir tekstūrą. Kaip pastebėjo vienas kritikas, tai „ne koncentruota, o ekspansyvi, tačiau tvarkinga poezija“³⁹. Įvairūs reginiai ir idėjos jungiami asociatyviu principu, pagal artimumą erdvėje ir laike, pagal panašumą arba kontrastą. Tomsonas, be abejo, buvo veikiamas tuometinėje filosofijoje plačiai diskutuojamos idėjų asociacijos teorijos, kuri turėjo didelę įtaką, XVIII a. estetikai palaiptams išsivaduojant iš klasicistinės doktrinos ir formuojantis romantiniams meno principams. Asociacijos teorija buvo

³⁹ F. W. Bateson, op. cit., p. 75—76.

grindžiamas nenuoseklus ryšys tarp idėjų, skonio įvairumas, mintis, jog negali būti pastovių, nesikeičiančių meno dėsnių⁴⁰.

Tomsono poema paprastai traktuojama kaip erdvinis kūrinys, kuriame reiškiniai išdėstyti vienoje plotmėje. Dar S. Džonsonas pastebėjo, kad poetas vaizduoja daugelį tuo pačiu metu vykstančių apraiškų ir todėl poemos pagrindas yra erdvės vienumas. Poemoje nėra įvykių ir veiksmo, todėl nėra ir laukimo įtampas⁴¹. Tačiau poemoje egzistuoja ne tik erdvės, bet ir laiko veiksnys. V. Hezlitas teisingai nurodė, kad „jo aprašymuose matyti, kaip gamta augte auga aplink mus“⁴². Gamtos vaizdai, keisdami, si pagal metų laikus, atskleidžia vieną iš pagrindinių gamtos dėsnių, joje vykstantį nuolatinį ciklišką judėjimą. Be to, poemoje atkurtas ne tik bendras augančios ir besikeičiančios gamtos vaizdas. Daugelis atskirų scenų, kaip audros aprašymai, gyvūnijos pavaizdavimas, labai dinamiškos, jose intensyviai keičiasi spalvos, formos, daug judrumo. Be abejo, Tomsonas nepavaizduoja procesų ir pasikeitimų, vykstančių žmonių gyvenime, bet vargu ar galima to reikalauti iš gamtinės poezijos.

* * *

Tomsono poema žanrinio atžvilgiu nevienalytis kūrinys. Žanrinis nevienodumas (deskriptyvinė ir reflektvyvinė poema, epo parodijos, burleskos ir buitinės poemos elementai, georgikos tradicija) iš dalies sąlygojo „Metų laikų“ tam tikrą kompozicinį nevientisumą. Tačiau kūrinys turi vienijančias tendencijas. Pagrindinis jungiantis pradas — minties vienybė, ieškojimas tų pačių arba artimų idėjų atspindžio įvairiuose reiškiniuose.

„Metų laikai“, kaip nesiuzetinė poema, neturi vienijančios veiksmo linijos, nėra priežastinio ryšio tarp atskirų epizodų. Jie jungiami asociatyviu būdu, pagal panašumą ir kontrastą, artimumą laike ir erdvėje, pagal reiškinių vietą gamtos sistemoje. Svarbus jungiantis veiksnys — rekurentiniai (pasikartojantys) motyvai ir įvaizdžiai, kurie pabrėžia laiko tėkmę ir nuolatinį judėjimą, vykstantį gamtoje.

Savotišką „Metų laikų“ kompoziciją sąlygojo pereinamojo laikotarpio aplinkybės. Silpnėjant klasicistinės doktrinos poveikiui, keičiasi požiūris į įvairias estetiškes kategorijas, o taip pat ir į žanro sampratą, tačiau nauji meninės kūrybos principai dar nesusiformavę. Todėl Tomsono poema atrodo šiek tiek eklektiškas, nepakankamai sulydytas kūrinys. Tačiau jos reikšmė ta, kad ji atvėrė galimybes naujos poetinės mąstysenos atsiradimui.

Vilnius, 1974, rugsėjis

---

⁴⁰ Idėjų asociacijos teorija ypač didelę reikšmę turėjo L. Sterno meniniam metodui. Staigius ir netikėtus perėjimus nuo vieno prie kito savo veikaluose rašytojas aiškina asociacijos vaidmeniu žmogaus psichiniuose procesuose.

⁴¹ S. Johnson, op. cit., p. 377.

⁴² W. Hazlitt, op. cit., p. 127.

ПРОБЛЕМЫ ЖАНРА И КОМПОЗИЦИИ ПОЭМЫ ДЖ. ТОМСОНА «ВРЕМЕНА ГОДА»

Элена КУОСАЙТЕ

Резюме

Поэма Томсона «Времена года» — произведение неоднородное в жанровом отношении. Она продолжает традицию дидактической поэмы («Георгики» Вергилия), но в основном это описательно-рефлективная поэма, которая содержит также элементы пародии и бурлеска. Эта жанровая неоднородность отчасти определяет композиционную фрагментарность произведения. Описательная ткань поэмы прерывается вставками научного или псевдонаучного характера, краткими идиллическими рассказами и сценами из сельской жизни. Но поэма имеет тенденцию к целостности. Основное объединяющее начало — единство мысли, стремление автора найти отражение родственных идей в разных явлениях.

Как несюжетная поэма «Времена года» не имеет развивающейся линии действия, в ней нет причинной связи между эпизодами. Они соединяются ассоциативным способом на основе сходства и контраста, единством времени и пространства с учетом места разных явлений во всей системе природы. Важный соединяющий фактор поэмы — повторяющиеся мотивы и образы, которые акцентируют течение времени и постоянное движение, происходящее в природе.

Своеобразие композиции, жанровая специфика «Времен года» связаны с факторами переходного периода. Влияние классицистической доктрины постепенно ослабевало, а новые принципы художественного творчества еще в достаточной мере не оформились. Поэма Томсона с точки зрения классицизма выглядела как эклектическое и недостаточно цельное произведение. Но именно эта структурная вольность и открыла новые возможности поэтического мышления и жанровой дифференциации.

THE STRUCTURE AND GENRE PECULIARITIES OF THOMSON'S *THE SEASONS*

Elena KUOSAITE

Summary

Thomson's poem is a heterogeneous work. A descriptive and reflective poem first and foremost, it contains elements of burlesque and parody too, and in some respects continues the tradition of the Georgic. The descriptive texture of the poem is interrupted by philosophical and moral considerations, scientific and geographical sections, narrative insets as well as by scenes from rural life. All this points to a fragmentic character of the poem, though it has a unifying basis too, which is the unity of thought and the author's attempt to find the reflection of the same or similar ideas in different phenomena of nature.

The Seasons is not a narrative poem, and its episodes are not linked with one another on the basis of cause and effect. They are grouped by means of association, on the principle of similarity and contrast, on their proximity in time and space, and according to their place in the system of the universe. A very important unifying element

is the recurrent imagery that underlines the course of time and the constant movement which is essential to the life of nature.

A peculiar structure of *The Seasons* was determined by the period of transition in which it was written. The classical doctrine was gradually losing its influence, while the new principles of art were not formed as yet. If measured by the criteria of the epic, the poem gives an impression of a loosely knit work of literature. But as a matter of fact this free and unconstrained form opened up new possibilities of poetic vision that was developed by the later generations of poets.